

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Тертишника Володимира Митрофановича на дисертацію Коваль Ольги Іванівни на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми

Зростання транснаціонального характеру економічних та деяких інших злочинів вимагає активної взаємодії слідчих органів України з правоохоронними органами закордонних країн в указаних аспектах на основі Європейської конвенції про взаємодопомогу в кримінальних справах, ратифікована Законом України № 44/98-ВР від 16.01.98, інших міжнародних угод та інститутів кримінально-процесуального законодавства України. Вирішення проблеми ефективність такої взаємодії потребує аналізу існуючих правових актів та практики його застосування. Разом з тим, в наш час в силу того, що багато українців перебуває за межами України, обсяг застосування багатьох інститутів міжнародної співпраці, взагалі, та в сфері кримінальних проваджень, зокрема, розширюється.

Міжнародне співробітництво держав у сфері правосуддя – це така співпраця європейських та інших держав, які знаходяться в юрисдикції спільних міжнародних конвенцій, декларацій чи інших ратифікованих ними міжнародних нормативних актів, яка здійснюється як на рівні стратегічних аспектів удосконалення механізмів державного управління та правотворення, розвитку та реалізації доктрини правової держави та забезпечення захисту прав і свобод людини, так і на рівні розв'язання конкретних проблем правозастосування в конкретних справах та кримінальних провадженнях.

У прийнятому в 2012 році новому КПК України основні питання міжнародного співробітництва у сфері правосуддя були законодавчо врегульовані та розкриті в окремому розділі - розділі IX «Міжнародне

співробітництво під час кримінального провадження». До того ж означеному предмету регулювання присвячено широку систему правових норм - цілих п'ять глав (глава 42 -46) та цілих 73 статей (ст. 542- 614) КПК України.

Але таке, на перший погляд, досить детальне регламентування нормами КПК України міжнародного співробітництва у сфері провадження слідчих та інших процесуальних дій, не забезпечило гармонізації запроваджених норм КПК України з нормами міжнародного права та іншими процесуальними інститутами. Аналіз практики застосування відповідних правових норм КПК України показує як наявність конкуренції та недосконалості правових норм, надлишкову бюрократизацію процедур, недостатню гармонізацію національних і міжнародних правових актів, часто недостатню відповідальність державних органів за невиконання запитів про допомогу.

Враховуючи вищесказане, актуальність теми дисертаційного дослідження Коваль Ольги Іванівни за темою дисертації «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», не викликає сумнівів як у науковому, теоретичному, так і у практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ відповідно до Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначеними Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки (затверджена постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 року № 12-21), та Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 21 грудня 2020 року № 23).

Мета і завдання дослідження визначені правильно.

Об'єкт і предмет дослідження обумовлені темою дисертації та відповідають змісту дисертаційної роботи. Методи дослідження обрані з урахуванням поставлених у роботі мети та завдань дослідження.

У роботі були використані сучасні методи досліджень та аналізу даних, зокрема, історико-правовий – використано під час дослідження тенденцій розвитку міжнародної правової допомоги в кримінальному процесі України та зарубіжних країн (розділ 1); формально-юридичний – у межах аналізу порядку надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні (розділи 2, 3); порівняльно-правовий – для зіставлення положень чинного КПК України з окремими положеннями міжнародних договорів України з іноземними державами з питань правової допомоги в кримінальному провадженні (підрозділи 1.1, 2.1–2.3, 3.1, 3.2); формально-логічний і метод моделювання – під час розроблення й обґрунтування пропозицій з удосконалення окремих положень КПК України (підрозділ 2.4, розділ 3).

Структура роботи забезпечує логічну послідовність викладення матеріалу та засвідчує системний характер наукового дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є комплексним (монографічним) дослідженням, у якому з урахуванням чинних норм кримінального процесуального законодавства України та інших нормативних актів, а також сучасного стану наукової доктрини та юридичної практики на інтегративному рівні досліджено, обґрунтовано та викладено низку доктринально і практично важливих та наукових положень, висновків і пропозицій, що мають важливе значення для кримінального судочинства.

Ціла низка результатів і висновків, які з них слідують були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни.

Вперше: сформульовано визначення поняття та сутність нагляду прокурора під час міжнародної правової допомоги в кримінальному процесі; обґрунтовано необхідність формування на законодавчому рівні окремих положень, що стосуються нагляду прокурора, відомчого й судового контролів під час міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування, запропоновано доповнити КПК України окремою статтею «Нагляд і контроль при проведенні процесуальних дій» глави 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій»; запропоновано дефініцію поняття судового контролю під час міжнародної правової допомоги на стадії досудового розслідування.

Автором внесені слушні пропозиції щодо доповнення ст. 39 т 40 КПК України. Виходячи з того, що запит про міжнародну правову допомогу є однією з підстав проведення процесуальних дій та легітимним засобом збирання допустимих доказів, необхідних для подальшого їх використання в кримінальному провадженні, в дисертації обґрунтовано необхідність правового регулювання питання порядку продовження строку виконання процесуальних дій на території України та його закріплення в ст. 558 КПК України.

Автор слушно звертає увагу на доцільність узгодження норм КПК України, що визначають процесуальні строки проведення слідчих (розшукових) дій або строки застосування заходів забезпечення кримінального провадження, з положеннями ст. 562 КПК України щодо необмеженого строку дій спеціального дозволу. В даному разі має місце конкуренція правових норм, усунення якої потребує внесення змін і доповнень до КПК України.

Пропозицій автора мають теоретичну і практичну цінність, певним чином збагачують процесуальну науку.

Результати дисертаційного дослідження опубліковані в фахових виданнях, також були представлені у вигляді доповідей на міжнародних

науково-практичних конференціях. Публікації повністю перекривають і вирішують завдання, що були поставлені в дисертаційному дослідженні.

Пропозиції та рекомендації автора являють собою комплекс науково обґрунтованих заходів по розвитку юридичної науки, збагачують її новими знаннями, які мають важливе значення для удосконалення практичної правозастосовної діяльності слідчих, судових та правоохоронних органів.

Таким чином дисертаційне дослідження Коваль Ольги Іванівни за темою дисертації «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», виконане на високому науково-методичному і методологічному рівнях. Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків досліджень дисертаційної роботи Коваль Ольги Іванівни за темою дисертації «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», не викликають зауважень.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується правильним вибором і застосуванням сучасних методів наукового дослідження, які обумовлені його предметом. Емпіричний матеріал відповідає вимогам репрезентативності. Він належним чином проаналізований і вірно трактується. Судячи по структурі роботи автору з одного боку вдалося збалансувати теоретичні і практичні проблеми, а з іншого зробити наголос на найбільш пріоритетних питаннях і актуальних проблемах.

В цілому в дисертації наведено інтегративне узагальнення та систематизацію уявлень щодо предмету дослідження, сформульовано наукові положення та рекомендації, що відповідають вимогам наукової

новизни та мають значення для науки й практики, сформовано та обґрунтовано положення, висновки та рекомендації, які мають доктринальне, теоретичне і практичне значення.

Висновки й положення дисертації достатньою мірою аргументовані, науково обговорені і достовірні. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

В дисертаційній роботі представлено доктринальне бачення шляхів удосконалення правового інституту та особливостей здійснення міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Дисертант висунув вірні гіпотези, сумлінно їх перевірів та зробив слушні висновки, спрямував дослідження на розробку добротної наукової концепції. Як вбачається з відповідних положень автореферату, дисертант володіє методологією наукового аналізу складних проблем теорії і практики юридичної науки.

Специфічність мети та завдань дослідження визначили використання необхідних методів: історичного, системно-структурного та структурно-логічного аналізу, порівняльно-правового тощо. Використані дисертантом методи дослідження дали можливість сформулювати положення, висновки і рекомендації, що характеризуються новизною. Дисертація є самостійною науковою працею, що характеризується новизною та практичною значимістю. Вона присвячена не лише розгляду низки дискусійних правових питань, а й проблемам на стику окремих галузей юридичної науки.

На основі цього дисертантом на основі інтегративного аналізу предмету дослідження запропоновано ряд змін і доповнень до норм КПК України.

Структура роботи, її побудова, послідовність і зміст, дають змогу відмітити належний науковий і практичний рівень дисертаційного дослідження та засвідчує його системний характер, а також те, що дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– законотворчій діяльності – під час внесення змін і доповнень до КПК України для вдосконалення його положень, які регламентують порядок здійснення міжнародної правової допомоги в межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування (лист до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 23 травня 2024 року № 46/03/39 ВР);

– правозастосовній діяльності прокурора (акт впровадження Білоцерківської окружної прокуратури від 30 квітня 2024 року);

– освітньому процесі – під час укладання навчальних програм, навчально-методичних посібників, курсів лекцій, проведення семінарських і практичних занять (акти впровадження Білоцерківського національного аграрного університету від 25 квітня 2024 року, Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2024 року № 71-оп);

– науково-дослідній діяльності – під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнень аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних і проєктів нормативно-правових актів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2024 року № 72-нд).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертаційна робота Коваль Ольги Іванівни за темою дисертації «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», викладена добротною українською літературною

мовою на 248 сторінці. Структура роботи відповідає вимогам МОН України та положенню про присудження ступеня доктора філософії. Вона структурована і складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що мають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (193) і 4 додатків та 19 сторінках.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, найважливіші результати дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У вступі визначено об'єкт, предмет та завдання дослідження, наведено актуальність вибраної теми, сформульовані положення щодо новизни та практичної цінності результатів дослідження, зазначені особисті внески дисертанта та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

У розділі 1 «Генеza розвитку міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні», проаналізовані питання розвитку міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні в Україні, становлення міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні в зарубіжних країнах і практики її застосування.

Зазначено, на процес становлення норм міжнародного співробітництва, зокрема в кримінальному процесуальному законодавстві як України, так й іноземних держав, вплинула політична та правова реальність, яка формувалася в суспільстві та державі на певному історичному етапі їх розвитку. Виокремлено сім періодів, у межах яких відбулося формування на теренах України інститутів міжнародного співробітництва в кримінальному процесуальному законодавстві.

Критично оцінені законодавчі новели та підкреслена безсистемність внесення змін і доповнень до КПК України, які призвели до наявності системних проблем у слідчій діяльності.

У розділі 2 «Міжнародна правова допомога в кримінальному провадженні як форма здійснення міжнародного співробітництва» розкриті

питання: поняття, сутність і правові основи регулювання надання міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні; запит про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні під час здійснення досудового розслідування; порядок та умови виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу на території України; проведення процесуальних дій в порядку надання міжнародної правової допомоги на території України.

Зазначено, що підстави надання міжнародної правової допомоги під час здійснення слідчих (розшукових) і процесуальних дій в стадії досудового розслідування охоплюють сукупність правових норм, у яких закріплено умови її надання або запитування, обсяг, порядок, наслідки або причини неможливості їх проведення, урегульовано умови належності й допустимості отриманих доказів для кримінального провадження.

Підкреслено, що відсутність у КПК України визначених норм щодо умов, порядку та способу продовження виконання запиту компетентного органу іноземної держави на території України не сприяє відповідальному підходу уповноважених органів до виконання запитуваних процесуальних дій, що актуалізує необхідність законодавчого їх формулювання та закріплення в ст. 558 КПК України шляхом внесення змін і доповнень до нього.

Встановлено, що запит про міжнародну правову допомогу є однією з підстав проведення процесуальних дій та легітимним засобом збирання допустимих доказів, необхідних для подальшого їх використання в кримінальному провадженні.

Підкреслено необхідність узгодження норм КПК України, що визначають процесуальні строки проведення слідчих (розшукових) дій або строки застосування заходів забезпечення кримінального провадження, з положеннями ст. 562 КПК України щодо необмеженого строку дій спеціального дозволу.

Обґрунтовано необхідність правового регулювання питання порядку продовження строку виконання процесуальних дій на території України та його закріплення в ст. 558 КПК України. Запропоновано в разі неможливості конкретно визначити строк, на який може бути продовжено виконання процесуальних дій на території України, передбачити можливість продовження його центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до ч. 3 ст. 545 КПК України, на строк, об'єктивно необхідний для виконання запитуваних процесуальних дій, тобто він є таким, який визначають у кожному конкретному випадку.

Розділ 3 «Контроль і нагляд за дотриманням законодавства про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», присвячений дослідженню складних та релевантних проблем кримінального провадження, зокрема: нагляд прокурора за дотриманням законодавства про міжнародну правову допомогу під час здійснення досудового розслідування; здійснення відомчого контролю за дотриманням законодавства про міжнародну правову при проведенні процесуальних дій; судовий контроль за дотриманням законодавства при проведенні процесуальних дій, які потребують спеціального дозволу.

Аргументовано необхідність формування на законодавчому рівні окремих положень, що стосуються нагляду прокурора, відомчого та судового контролів під час міжнародної правової допомоги межах проведення процесуальних дій в стадії досудового розслідування. Запропоновано доповнити КПК України окремою статтею «Нагляд і контроль при проведенні процесуальних дій» глави 43 «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій».

Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою аргументовані. При цьому цілком слушні думки

дисертанта щодо власного уявлення відносно концептуальних категорій та понять, що пов'язані з предметом дослідження.

Висновки повністю відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження, викладені в концентрованому вигляді мають теоретичну і практичну цінність, певним чином збагачують процесуальну науку.

Список використаних джерел складається з 193 посилань на реферовані джерела в вітчизняних і міжнародних виданнях, наукові огляди та керівництва.

Таким чином, дисертація Дисертаційна робота Коваль Ольги Іванівни «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування» відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання удосконалення інституту міжнародної правова допомога в кримінальному процесі та практики його реалізації.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження Коваль Ольги Іванівни щодо міжнародної правової допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування рекомендується для використанні у законодавчій практиці та діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень по даному напрямку.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Коваль Ольги Іванівни, водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. Аргументуючи доцільність узгодження норм КПК України, що визначають процесуальні строки проведення слідчих (розшукових) дій або строки застосування заходів забезпечення кримінального провадження, з положеннями ст. 562 КПК України щодо необмеженого строку дій спеціального дозволу, було б доречним подати концептуальні моделі більш виважених процесуальних норм.

2. Розкриваючи проблеми допустимості доказів при застосуванні інституту міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування автору доцільно було б більш широко проаналізувати конкуренцію правових норм викладених в ст. 62 Конституції України з ст. 86 та іншими нормами КПК України та суперечливі правові рішення висновки Верховного суду з цих питань. Зокрема у статті 62 Конституції України стверджується: «Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь». І тут буде питання щодо співвідношення концептів «законний засіб отримання доказів» в розумінні «законного шляху отримання доказів» з розумінням поняття «процесуальної процедури» та «порушень процедури при застосуванні законного засобу здобуття доказів». За приписами КПК України «доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом» (ч. 1 ст. 86 КПК України), тобто саме в порядку «встановленому цим Кодексом» і «ніяк не інакше». Відтак залишається в цілому прогалиною визначення в загальних нормах доказового права концепту допустимості доказів отриманих слідчими органами зарубіжних країн. В контексті цього доцільним, на нашу думку, було б запропонувати авторське бачення змін чи доповнень до загальних норм доказового права в КПК України з приводу даного питання у рубриках наукової новизни, що б значно посилило теоретичну та практичну значущість дисертаційного дослідження.

3. В контексті більш широких теоретичних дискусій з аналізованих проблем автору корисно було б розширити географію видань та доцільно більш широко проаналізувати думки авторів, викладених в таких працях як:

Конюшенко Я. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Факт, 2020. 476 с.

Міжнародне співробітництво у сфері правосуддя: підручник. / Тертишник В. М. та ін.; за заг. ред. д. ю.н. проф. В. М. Тертишника та докт. наук держ. упр., професора В. В. Ченцова. Київ: Алерта, 2021. 276 с. ISBN 978-617-566-645-6

Висловлені зауваження носять переважно уточнюючий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблематики дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Коваль Ольги Іванівни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота Коваль Ольги Іванівни на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, я якому отримано науково обґрунтовані результати, що відрізняються актуальністю, новизною та практичною значимістю.

2. Дисертація Коваль Ольги Іванівни на тему «Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування», за актуальністю, ступенем наукової новизни,

обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. No 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. No 283), наказу МОН України No 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. No 44), а її автор – Коваль Ольга Іванівна, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Професор кафедри правоохоронної діяльності

Університету митної справи та фінансів,

доктор юридичних наук, професор

В. М. Тертишник

Підпис

В. М. Тертишника

засвідчує.

Проректор
УМСФ

наукової роботи

З.В. Пристаєвська